

Halachic Parameters of Bitachon Rav Mayer Twersky

(1) משך חכמה דברים פרק י

אמר "כאשר הייתם", להורות שלחמו כאריות, והיו בטוחים בה' (שם פסוק ט) "וירש ה' מפניכם... ואתם לא עמד איש בפניכם... (פסוק י) כי ה' אלוקיכם הוא הנלחם לכם". זהו מצות הבטחון האמיתית.

ובענין המזון הראה להם למשמרת צנצנת המן, "כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם" (דברים ח, ג). וכל מי שדואג על מחר הוא מחוסר אמונה [סוף סוטה]. ובענין האויב במלחמה באו אזהרות בזה (דברים כ, ג) "אל ירך לבבכם, אל תראו ואל תחפזו ואל תערצו" וכו'. וכל זה לאומה הישראלית בכללה. אבל לכל יחיד ויחיד באה מצות עשה "ובו תרבק" כמו שבארנו. ודרש הגמרא כתובות הוא על קרא ד"ולרבקה בו" בסוף נצבים (ל, כ), שזה כתוב אחר "לאהבה את ה' לשמוע בקולו ולרבקה בו", שקאי אל הרבקות אל הקול, הוא משיא בתו לתלמיד חכם. אבל "ובו תרבק" שבא אחר מצות יראה, הוא על הבטחון, שזה גדר האמיתי שלא לירא זולת השי"ת, כי אינו מפחד משום אדם ואויב ושום סיבה, רק מהשי"ת, אחרי כי הוא בוטח בה' לבדו. ובעונותינו הרבים, העדר הבטחון גרם לדורנו להתרחק מתלמידי חכמים ולהרחיק בנים מתלמוד תורה, כי יחקרו על התכלית מה תהיה אחריתם. והמעין יראה כי הבטחון גורם להידבק בתלמידי חכמים, וזה דרוש ארוך ואכמ"ל.

והנה השבת הוא באמת מיוחס לבריאה בכללה, כאשר ביארתי לעיל פרשת ואתחנן (ה, יב ד"ה שמור את יום השבת וכו') ואפילו הכי לא ניתן רק לישראל, משום שהשבת צריך לקיומו מדת הבטחון, שידע שכל הפרנסה קצובה אליו. ולכן ירמיהו אשר הפליג על מידת הבטחון ואמר (ירמיהו יז, ז) "ברוך הגבר אשר יבטח בה' (והיה ה' מבטחו)", אמר אחר כך על השבת (שם פסוקים כב - כז). כי הבוטח שמח על שביחת השבת, כי הלא המלאכה בשאר ימי החול הוטל עליו מהבורא יתברך לטעמים ידועים אליו, כמו שפירש החובת הלבבות, יעויין שם דבריו הנעימים. ושביחתו כשביחת העבד ששמת בשביחתו שמאמין שאינו חסר אליו מהשגחת הבורא עליו בפרטיות. וזה שאמר (לעיל ה, טו) "זוכרת כי עבד היית במצרים ויוציאך ה' אלקיך משם", הרי השגחתו הפרטית עליך. אם כן תאמין כי כמה שתשבות בשבת לא תפסיד מאומה מפרנסתך, "וברכת ה' היא תעשיר" (משלי, י, כב) - זה שבת (בראשית רבה יא, א), ועשירי בבל, מפני שמכבדים את השבת (שבת קיט א). וזה שאמר "על כן צוץ לעשות את יום השבת", ולא צוה לעמים אחרים, כי הם לא ידעו מההשגחה הפרטית ולא יכלו לקיים שמירתו. ולכן אימת זכו להשבת? קודם מתן תורה כשנכנסו במדבר בארץ שממה, ולא שאלו מאין יתפרנסו עם רב כזה! וזכרתי לך חסד נעורייך וכו' לכתך אחרי במדבר" (ירמיהו ב, ב) כיון שנכנסו לבטחון גדול כזה. וכשנתן להם המן, נתן להם השבת, שנקל לבעלי בטחון כהם לשמור את השבת.

ולכן כאשר לקחו בני ישראל הפסח, והכינו אותו, כי בחצות הלילה ימותו כל בכורי מצרים, היה הבטחון הנפלא ואמונה גמורה בה', כי אם לא היה ברגע זה, לא נשתייר מהם שריד. לכן היו ראויים לקבל השבת, שלזה צריך להיות הבטחון והאמונה הגמורה, לכן נקרא "שבת הגדול".

את ה'... תירא... ובו תרבק. רבינו משה פירשו לענין להידבק בתלמיד חכם. והרמב"ן ביארו על הרבקות המיוחד ליחידים, ישתוקקו לשמו בכל פעולותיהם ומחשבותיהם, והמה מעון לשכינה. וזה אין מדרך המצוה על רמי המעלה לבד. אמנם לרעתי היא מצוה פרטית כוללת כל אנשי האומה, כל אחד לפי ערכו, וזה מה שלא מצאנו בתורה רק רמזים עליה. וזהו ענין הבטחון, שהפליג ירמיהו וקלל (ירמיה יז, ה) ("ארור הגבר אשר יבטח באדם) ושם בשר זרועו". ודוד בכל תהלותיו אחז בה (תהלים כו, א) "בה' בטחתי (לא אמעד)", (שם קטו, ט) "ישראל בטח בה'". וישעיהו אמר (כו, ד) "בטחו בה' עדי עד". והענין, כי יש בטחון מוסרי, כבטחון העם בהמלך כי הוא ידאג למחסורם. ויש בטחון טבעי, כמו האשה תבטח בבעלה כי הוא ידאג בעד מחסורה. ויש בטחון יותר חזק, כבטחון הבן באביו המלך, כי ידאג בעדו כמו שדואג עבור עניני עצמו ויזמין לו כל מחסורו. כל אלה הענינים נקבצו אצל השי"ת "הוא מלכנו, הוא אבינו", אם כן "הוא יושיענו" (ע"פ ישעיהו לג, כב). ומסיבת האמונה כי השם רבוק לנבראו להכין להם טרפס וצרכם, ולהגן עליהם מהמדה והחולי, והעדר הענינים הנדרשים, ומרגיש עליהם יותר ממה שמרגיש האדם, וכביכול (ישעיה סג, ט) "בכל צרתם לו צר". והוא בעל היכולת האחד האמיתי הנצחי, ויודע כל מקרי ומצפוני ועלילות בני אדם, אם כן הוא חושש לטובתם, יותר מהם על עצמם. אם כן הלא יהיה האדם יושב בטח ושלי ושקט, ולא יעשה הסיבות המוכרחות רק למה שהטילה על הנבראים גזירת הבורא יתברך, כמו שרבר בארוכה החסיד בשער הבטחון.

וזה הענין נקרא "ובו תרבק", שכיון שיצייר האדם שהוא רבוק להשגחה העליונה מהשי"ת, ומרגיש השי"ת בעניניו יותר ממה שמרגיש האדם בעצמו, וכמו שדרשו על (שמות ג, ז) "כי ידעתי את מכאוביו", ובאגדת בראשית על "מה אקוב" וכו'. או האדם בטוח ונתן, ואינו דואג מאומה לעניניו, כי מה יועיל יכולתו נגד יכולת הבורא הרבוק עמו, ומרגיש בהעדריו כביכול! וזה נקרא דביקות, והיא מצוה כוללת בבחינות שונות לכל אנשי האומה כלא הכול. וכמו שאמרו על קרא (תהלים לב, י) "רבים מכאובים לרשע והבוטח בה' חסד יסובבנהו" - אפילו רשע ובוטח בה', חסד יסובבנהו (ילקוט לתהלים שם רמו תשיט), שבענין שהוא בוטח יושיענו ה' מצד החסד.

והנה ענין הבטחון חשב החסיד עשר מדרגות, והאחרונה העליונה שבכולן - שימאס בעולם הזה ובמתמדיו, ויברח במחשבתו ונפשו וגופו אל ה', וישתעשע בזכרו בבדידות. ואם יהיה במקלות לא יתאוה כי אם לרצונו, ותטרידו שמתחתו באהבתו יותר משמתח אנשי העולם בעולם. וזה עצם הדביקות שכתב הרמב"ן. והנה דברי יהושע לנו לעד, שקודם מותו צוה לישראל לבטוח בה' כי הוא ילחום עבורם, ולא יבקשו סיבות לבקש קרבת העמים ולהיות שלום עמהם ולהתחתן בהם, רק יהיו בטוחים בה' כי הוא ירדפם וירשו את ארצם. ועל זה אמר (יהושע כג, ח) "כי אם בה' אלוקיכם תרבקו כאשר עשיתם עד היום הזה". ומלת "עשיתם" לעד, כי לא משך חכמה דברים פרק י

בענין תפלה לבן נח אם יש לו מצוה ובענין תפלה בעת צרה ח"ו ה' טבת תשכ"ג. מע"כ ידידי הרה"ג מוה"ר שלום ריווקין שליט"א.

הנה לענין בן נח אם מחוייב בתפלה, פשוט שאינו מחוייב דהא לא נמנו בהמצות דחייבין בני נח בסנהדרין דף נ"ו וכן לא הוזכר ברמב"ם פ"ט ממלכים שחושב מצות דחייבין בני נח.

ולענין אם יש לו מצוה כשמתפלל להשי"ת נראה שיש לו כמפורש בקרא בישעיה כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים ופרש"י שם ולא לישראל לבדם, ואם הוא לגרים שיתגידו הא הם כישראל ממש וזה היה נקרא לישראל לבדם לכן ברור שקאי גם לבני נכר שלא נתגידו ומקיימים רק מצות שחייבין בני נח, וא"כ הרי הוא כמפורש שאף שפטורין מתפלה מ"מ כשמתפללים להשי"ת עושין מצוה, דאל"כ איזה שבת הוא כמה שיקרא בית תפלה לכל העמים אם אין להנכרים שום מצוה בתפלתם. ומסתבר שהוא בחשיבות דאינו מצווה ועושה ובשכר זה. ולהרמב"ם פ"י ממלכים ה"ט שאסור לבן נח לחדש מצוה ולקיים בדעתו שמצווה על זה והא דכתב בה"י שכן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצות התורה כדי לקבל שכר אין מונעין אותו הוא כפי' הרדב"ז שעשאה בידיעה שאינו מצווה ע"ז אבל מ"מ רוצה לעשותה, יהיה גם בתפלה כן דמ"ש משאר מצות.

אבל נראה לע"ד שהוא רק לקבוע חיוב להתפלל אף כשאין לו צורך מיוחד לבקש איזה דבר אבל כשמתפלל רק כשיש לו צורך כגון שיש לו חולה או שאין לו פרנסה הוא כחיוב ממש, ולא קשה ממה שלא החשיב זה למצוה מיוחדת בחיובי בני נח, משום דזהו עיקר האמונה בהשי"ת שרק הוא הנותן פרנסה והרופא חולים וכשאנו בוטח על השי"ת ואינו מתפלל אליו הרי הוא כאינו מאמין בו ומאמין בדברים אחרים, ואמונה בהשי"ת אף שלא הוזכר זה כמנין הו' מצות ודאי הוא מחוייב להאמין, שהרי אף קיום כל הו' מצות אם לא עשאו מחמת שהשי"ת צוה בהן בתורה, מפורש ברמב"ם ספ"ח שם שלא נחשבו כמקיימים ואינם מחסידי אוה"ע עיי"ש, וא"כ בהכרח שמחוייב להאמין בהשי"ת וגם שנתן התורה, וממילא הרי רק ממנו צריך לבקש פרנסה ורפואה וכל דבר.

3) שולחן ערוך אורח חיים הלכות בית הכנסת סימן קנה סעיף א

אחר שיצא מבהכ"נ, (א) א ילך [א] לבה"מ; * (ב) ויקבע * עת (ג) ללמוד, וצריך שאותו עת יהיה קבוע (ד) שלא יעבירו אף אם הוא סבור (ה) להרויח הרבה. הגה: ואף מי שאינו יודע ללמוד (ו) ילך לבה"מ ושכר הליכה בידו, (ז) או יקבע לו מקום (ח) וילמוד (ט) מעט במה שידוע (י) ב ויחשוב בעניניו ויכנס בלבו יראת שמים (הר"י פ"ק דברכות)

4) משנה ברורה סימן קנה

(ה) להרויח הרבה - ואיש כזה הוא מבעלי אמנה שמאמין ובוטח בה' שלא יחסר לו מזונותיו ע"ז וכדאיתא בירושלמי [סוטה פ"ט] מאי אנשי אמנה כהדא דהו צוחין ליה בפרגמטיא [פ"י] שהיו צועקים הקונים שיכא עם סחורתו למכור] והוי אמר לית אנא מבטל ענתי מה דחמי למיתי מיתי וז"ל הקרבן עדה שם הוי אמר אין אני מבטל השעה שקבעתי ללמוד התורה בשביל הרווחת ממון אם ראוי שיכוא לי ריות יכוא הוא מעצמו מהקב"ה אף לאחר שאגמור קביעות למודי.

5) תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ו עמוד ב

אמר רבין בר רב אדא אמר רבי יצחק: כל הרגיל לבא לבית הכנסת ולא בא יום אחד - הקדוש ברוך הוא משאיל בו, שנאמר: +ישעיהו ג' + מי בכס ירא ה' שמע בקול עבדו אשר הלך חשכים ואין נגה לו; אם לדבר מצוה

הלך - נוגה לו, ואם לדבר הרשות הלך אין נוגה לו. יבטח בשם ה', מאי טעמא - משום דהוה ליה לבטוח בשם ה' ולא בטוח.

6) ספר תובות הלבבות שער ד - שער הביטחון פתיחה

ונאמר על אחד מן הפרושים, כי הלך אל ארץ רחוקה לבקש הטרף בתחלת פרישותו, ופגע אדם א' מעובדי כוכבים בעיר, אשר הלך אליה, אמר לו הפרוש: כמה אתם בתכלית העורון ומעוט ההכנה בעבודתכם לכוכבים. אמר לו האמגושי: ומה אתה עובד? אמר לו הפרוש: אני עובד הבורא היכול, המכלכל האחד, המטריף, אשר אין כמוהו. אמר לו האמגושי: פעלך סותר את דבריך. אמר לו הפרוש: והיאך? אמר לו: אילו היה מה שאמרת אמת, היה מטריפך בעירך, כמו שהטריפך הנה, ולא היית טורח לבוא אל ארץ רחוקה כזאת, ונפסקה טענת הפרוש ושב לארצו, וקבל הפרישות מן העת ההיא ולא יצא מעירו אח"כ.

7) תלמוד בבלי מסכת ביצה דף טו עמוד ב

תני רב תחליפא אחוה דרבנאי חזוהו: כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים, חוץ מהוצאת שבתות והוצאת יום טוב, והוצאת בניו לתלמוד תורה. שאם פחת - פוחתין לו, ואם הוסיף - מוסיפין לו. אמר רבי אבהו: מאי קראה - +תהלים פא+ תקעו בחדש שופר (בכסא) +מסורת הש"ס: בכסה+ ליום חגנו, איזהו חג שהחדש מתכסה בו - הוי אומר זה ראש השנה, וכתוב +תהלים פא+ כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב. מאי משמע דהאי חק לישנא דמוזני הוא - דכתיב +בראשית מז+ ואכלו את חקם אשר נתן להם פרעה.

8) ספר מסילת ישרים פרק כא

אך מפסידי החסידות הם הטרדות והראגות, כי בהיות השכל טרוד ונחפו בדאגותיו ובעסקיו, אי אפשר לו לפנות אל התבוננות הזה, ומבלי התבוננות לא ישיג החסידות, ואפילו אם השיגו כבר, הנה הטרדות מכריחות את השכל ומערכבות אותו, ואינם מניחות אותו להתחזק ביראה ובאהבה, ושאר הענינים השייכים אל החסידות כאשר זכרתי, על כן אמרו ז"ל (שבת ל'): אין השכינה שורה לא מתוך עצבות וגו', כל שכן ההנאות והתענוגים שהם הפכיים ממש אל החסידות, כי הנה הם מפתים הלב לימשך אחריהם, וסר מכל עניני הפרישות והיריעה האמתית.

אמנם מה שיוכל לשמור את האדם ולהצילו מן המפסידים האלה הוא הבטחון, והוא שישליך יהבו על ה' לגמרי, כאשר ידע כי ודאי אי אפשר שיחסר לאדם מה שנקצב לו, וכמו שאז"ל במאמריהם (ביצה ט"ז): כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה וגו', וכן אמרו (יומא ל"ח): אין אדם נוגע במוכן לחבירו אפילו כמלא נימא, וכבר היה אדם יכול להיות יושב ובטל והגזירה (גזירת קיצבת מזונות שקצבו לו בראש השנה) היתה מתקיימת, אם לא שקדם הקנס לכל בני אדם, (בראשית ג): בזעת אפך תאכל לחם, אשר על כן חייב אדם להשתדל איזה השתדלות לצורך פרנסתו, שכן גזר המלך העליון, והרי זה כמס שפורע כל המין האנושי אשר אין להמלט ממנו.

על כן (הואיל וכן גזר המלך) אמרו (ספרי): יכול אפילו יושב ובטל (יראה סימן ברכה) תלמוד לומר: בכל משלת ידך אשר תעשה (שצריך אתה להשתדל ולעשות), אך לא שההשתדלות הוא המועיל, אלא שההשתדלות מוכרח, וכיון שהשתדל הרי יצא ידי חובתו, וכבר יש מקום לברכת שמים שתשרה עליו ואינו צריך לבלות ימיו בחריצות והשתדלות, הוא מה שכתב דוד המלך ע"ה (תהלים כ"ה): כי לא ממוצא וממערב ולא וגו', כי אלהים שופט וגו' ושלמה המלך ע"ה אמר (משלי כ"ג): "אל תיגע להעשיר מבינתך חדל". אלא הדרך האמיתי הוא דרכם של החסידים הראשונים עושים תורתך עיקר ומלאכתך תפלה, וזה נתיקם בידם, כי כיון שעשה אדם קצת מלאכה משם והלאה אין לו אלא לבטוח בקונו ולא להצטער על שום דבר עולמי, אז תשאר דעתו פנויה ולבו מוכן לחסידות האמיתי ולעבודה התמימה.

9) רמב"ם הלכות שבת פרק ב הלכה ג

כשעושים דברים האלו אין עושין אותן לא ע"י גוים ולא ע"י קטנים ולא ע"י עבדים ולא ע"י נשים כדי שלא תהא שבת קלה כעניניהם, אלא על ידי ג גדולי ישראל וחכמיהם, ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה שנאמר +ויקרא י"ח+ אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם, הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלום בעולם, ואלו המינים שאומרים שזה חילול שבת ואסור עליהן הכתוב אומר +יחזקאל כ"ז+ וגם אני נהתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם.

10) מגיד משנה הלכות שבת פרק ב הלכה ג

כשעושין דברים וכו'. ברייתא שם וגיר' ההלכות והגאונים ואין עושין דברים הללו לא ע"י נכרים ולא ע"י קטנים אלא בגדולי ישראל ואין אומרים לעשות דברים הללו לא ע"י נשים ולא ע"י נכרים מפני שמצטרפין לדעת אחרת. ומה שכתב רבינו כדי שלא תהא שבת קלה כעניניהם נראה שהוא פירוש למה שאמרו מפני שמצטרפין לדעת אחרת ואע"פ שכלל רבינו עמהם קטנים ונכרים אין הטעם הזה אלא לנשים ועבדים: ואסור להתמהמה וכו'. מכאור שם. ובירושלמי הזרין הרי זה משובח והשואל הרי זה שופך דמים: ומ"ש שנאמר אשר יעשה וכו'. שם מימרא דשמואל ומסקנא דגמרא שם דמהתם ילפינן לה: הא למדת שאין וכו'. דברי רבינו ז"ל

11) הגהות מיימוניות הלכות שבת פרק ב הלכה ג

[ג] הנשאל הרי זה מגונה והשואל הרי זה שופך דמים.

12) תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נד עמוד א

חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, שנאמר: +דברים ו'+ ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך וגו'. בכל לבבך - בשני יצריך, ביצר טוב וביצר הרע; ובכל נפשך - אפילו הוא נוטל את נפשך, ובכל מאדך - בכל ממונך. דבר אחר: בכל מאדך - בכל מדה ומדה שהיא מודד לך הוי מודה לו.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ס עמוד ב

חייב אדם לברך כו'. מאי חייב לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה? - אילימא: כשם שמברך על הטובה הטוב והמטיב, כך מברך על הרעה הטוב והמטיב - והתנן: על כשורות טובות אומר הטוב והמטיב, על כשורות רעות אומר ברוך דין האמת! - אמר רבא: לא נצרכה אלא לקבולינהו בשמחה.

רש"י מסכת ברכות דף ס עמוד ב

לקבולינהו בשמחה - לברך על מדת פורענות בלבב שלם.

ה' מדרגות בתורה ודרך ארץ

כבר נתבאר במאמר "העסק בדרך ארץ - למה ז' - כי כל עסק האדם בהשגחתו דרך ארץ הוא למען ילמד בו את ענין השגחתו ית' ועמוד בניסיון. וידע כי אין ממשלה לטבע כלל, אלא הכל אף מהשי"ת לבדו הוא. משום זה הגה הצורך לעסוק בדרך ארץ משתנה בפנים שונים. לפי מדרגת האדם נהגות השגחתו ית' ומצינו בזה בדבריהם ז"ל ה' מדרגות:

הנהגה
אחרונה
ל' ה'

ה מ ד ר ג ה ה' : המדרגה העליונה בענין זה; האדם שכבר עמד בניסיון זה. וכבר הכיר שהגם והטבע שניהם כאחד נסים גלויים ממש. ויודע שאין ממש בטבע כלל. לאדם כזה אין עוד צורך לנסיון של "בידעתי אפיק תאכל לחם", כי לא יוסיף לו מאומה; ואדרבא ראו לו להשתמש בכל זמנו אך כדביקות בהשי"ת ותורתו; וע"כ כל צרכיו בעוה"ז ניתנים לו בנס ממש. גם גלוי. מאחר שאין שום ענין בהסתרת הגם ממנו. זהו ענין שיטת ר"ש בן יוחאי (ברכות ל"ה): "אפשר אדם חורש בשעת חרישה כו' תורה מה חתא עליה? אלא בזמן שישאל עושין רצונו של מקום מלאכתו נעשית ע"י אתוים". וכך באמת קרה לרשב"י ור"א בנו כשהיו במערה. (ע"י שבת ל"ג. ע"פ) "איתרחיש ניסא ואיברא להו חרובא ועינא דמיא.

וכן מצינו ברי"ח בן דוסא (תענית כ"ה). שלא הי' לו שמן בערב שבת. ואמר: "מי שאמר לשמן ויזליק הוא יאמר לחומץ ויזליק", ודלק כל השבת. ולכאורה תמוה. למה לא המציא לו הקב"ה שמן שלא יצטרך לנס? אבל משום דרי"ח בן דוסא כבר הגיע למדרגת שהגם והטבע שניהם היו נסים גלויים כענינו. ע"כ התנהגה עמו בין בנס בין בטבע בלי הפרש.

אמנם הצדיקים חששו שלא יתגאו כראותם שמן השמים עושים להם נסים. וגם השתוקקו לגלות השגחה. ע"כ אף בנסים השתדלו לעשות מעשים.

למען לכסות הגם עד כמה שאפשר ע"י רדיק (מלכים ב' ד') באלישע שהיה את הילד בנס. ומ"מ שם ענינו על ענינו ופיו על פיו. כאלו אפשר להחיותו בזה באופן טבעי. ותהי' במעשה קלה זו קצת כסוי לנס. ועוד שם באסור שמן דאשת עובדיה. שהקדים לנס שהי' לה מעט משלה אשר יחובה. ולא שבנס יתהוה שמן חדש לגמרי יש מאין. כי גם בזה המעט של ההתחלה יש קצת כסוי לנס. אם כי קלוש הוא מאד.

וכן ביעקב אבינו ע"ה. שעשה את האבנים "מרום לראשו" מפני החיות — וכי מה שמירה מן החיות הרעות יש במרום? אבל באמת. הן נס הי', כי מן השמים שמרוהו כאשר לן במקום שנמצאים בו חיות רעות. אלא למעט את מראה הגם עשה את המרום. (ע"י כ' רש"י ס' נ"ח). וכן במקלות שהעמיד ברהטים. בודאי לא הועילו. כי אלו הועילו. הרי היה באמת אסור משום חשש גזל, ומפורש בקרא שהמלאכים הם אשר הוליכו אליו את הצאן, כאשר ראה בחלום. וא"כ למה עשה המקלות? — רק למען הסתר את הגם לכה"ס במקצת. (רש"י סם). וכן השי"ת צוה לנח לעשות תיבה גדולה. אף שעכ"פ לא יכלה להכיל את כולם אלא בנס של מועט המחזיק את המרובה. וא"כ הלא די גם בתיבה קטנה או בלא תיבה כלל? — אבל גם זה הי' למען מעט בנס (ע"ש ברמב"ן). ויותר מזה. כי אפי' מרע"ה. אדון כל הנביאים. עניו מכל האדם, ולפני הסתלקותו ממש. הראהו הקב"ה את בקעת ירחו וכו' מרן נבו. ע"י רמב"ן שם שהי' בנס. וא"כ תמוה. אם הראהו בנס א"כ עלייה לחר למה? אע"כ כדי למעט את הגם במקצת. נורא הוא ונפלא. עד כמה ראי לחשוש אפי' לניצוץ דק של אפשרות חשש גאון. (ע"פ כ' הרש"י ח"א ס' נ"ז).

ורואי לבאר בכאן. כי מה שאמרנו שלרשב"י ור"ח בן דוסא התנהגו עמם בנסים. היינו בנסים כאלה; כי עכ"פ עבור רשב"י נעשה אילן תרובים. ולא נבראו לו הפירות עצמם; וכן החומץ דלק לרי"ח בן דוסא. ולא שיאר בלי נר; והכל מטעם הגיל. כי הן הוא הדרך בכל נסים.

ה מ ד ר ג ה ב' . אמנם אין מתנהגים מן השמים בנסים אלא למי שהגיע לשלימות הבטחון. שהגם והטבע שוים בלבו בלי שום הפרש כלל. וכמבואר במאמר "הטבע - הסתר נסים". שיבחין שאין בטבע ממש כלל ואינה אלא נסיון לבד. מאחר שרצון השי"ת לבדו הוא הפועל. ואין הקב"ה צריך ח"ו לכלים לפעול על ידן. וגם אפשר שיראה שאין הטבע בונה את העולם אלא הוא מצד ההסתר והתורבן (ע"ש מדרבות ג' וד'). אבל מי שלא הגיע עדיין לשלימות זו. וכשיבדוק בדקות בתוך לבבו. ימצא שאין הטבע והנס שוים אצלו לג מ ר ה. — אם כי הגיע כבר למדרגה גבוהה כענין זה. מ"מ. משום חסרון השלימות בהכרתו. לא יתנהגו עמו בדרך נס אלא בהנהגה הטבעית. מפני שהוא מחוייב

עדיין לעמוד בניסיון הטבע עד שלימותו. ועדיין שייך הוא אל "בועת אפיק תאכל לחם". לעסוק במעשים טבעיים וללמוד בשעת מעשה שאין בהם ממש.

וזהו המדרגה שעליה אמר ר' ישמעאל (ברכות ל"ה): "ואספת דגנך — הנהג בהם (בד"ת) מנהג דרך ארץ". ואמרו ז"ל (שם) "הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידו" פ"י. שלא עלתה בידו. מפני שלא הגיעו לשלימות המעלה ולא היו ראויים לנס. וכתב הגר"ח מוואלאוין (בס' נפש החיים א' פ"ה) שר' ישמעאל ורשב"י לא פליגי. אלא שר' ישמעאל שאמר לאחור בתורה ולנהוג בדרך ארץ היינו למי שלא הגיע למדרגה העליונה שדיבר עליה רשב"י. וע"כ מי שלא הגיע עדיין לשלימות ההכרה. אם יתנהגו עמו בנס. נמצא שישאר בחסרונו. והיינו שאז"ל (שבת ל"ב): "שם יעשו לו נס מנכין לו מוכיותיו. וידוע שזכות פ"י "זכות הלב". (הו' בפתח). שישאר חסרון נכחות ההכרה שבלבבו.

ואם אדם כזה לא יעסוק בדרך ארץ. וידמה לסמוך על הגם. לא יצליח. ותהו שכ' רש"י (ברכות סם) "הנהג בהם. עם ד"ת. מנהג ד"א. שאם תבוא לידי צורך הבריות סופך ליטבל מד"ת". ויש ראי' מוכרחת כי בעלי המדרגה הזאת שעליהם דיבר ר' ישמעאל. הם במדרגה גבוהה מאד מאד כנ"ל. שהרי ר' ישמעאל הביא ראי' מ"ואספת דגנך". וזה נאמר במי שמקיים "אם שמוע תשמע... לאהבה... ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם". — ועל זה השיב לו רשב"י דהיינו. "באינם עושים רצונו של מקום". והוא מתמיה. וכי המקיים "בכל לבבכם ובכל נפשכם" אפשר שאינו עושה רצונו של מקום? אלא בתקרה כדברינו. שבבחינת שלימות ההכרה בנס שבטבע. עדיין חסר הוא בדקות. וע"כ אף שכבר מקיים את כל התורה מאהבה ובמסירות נפש. עדיין לא הגיע לשלימות עשיית רצונו ית' עד שיגיע לשלימות ההכרה שאפס זולתו ית'. דהיינו שאין שום ממש בכחות הטבע. ומה נפלא ונורא הוא עד כמה מגיעות דקות מדרגת האמונה. כי אחר שמגיע לאהבה ולעבוד בכל לב ובכל נפש. עדיין צריך הוא ללמוד לעלות במדרגות האמונה.

